

2. Robert, I. Rotberg, 2013. 'Failed and Weak States in Theory and Practice', Oxford: *Oxford University Press*, p.213.
3. Mazzini, G., 1836. 'Three Essays on Cosmopolitan Ideals and National Sentiment', p.19, p.31.
4. Mazzini, G., 1847. 'The European Question: Foreign Intervention and National Self-Determination', p.126.
5. Mazzini, G., 1863. 'Letter to a Polish Patriot', p.17–20.
6. Mazzini, G., 'La giovine Italia. Serie di scritti intorno alla condizione politica, morale e letteraria della Italia, tendenti alla sua rigenerazione', Marsiglia: *Tipografia militare di Giulio Barile*, p.3–56.
7. Mazzini, G., 1850. 'From a Revolutionary Alliance to the United States of Europe', p.134.
8. Mazzini, G., 1861. 'Manifesto della Giovine Italia', In: *Mazzini G. Scritti editi e inediti*, vol.1. G. Daelli, p.122–130.
9. Giuseppe, Mazzini, 1831. 'Manifesto of Young Italy', p.45.
10. Giuseppe, M., 1832. 'On the Superiority of Representative government', p.8, p.11.
11. Mazzini, G., 1832, 'I collaboratori della Giovine Italia ai loro concittadini'.

Malkina G. M., Doctor of Political Sciences, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), georgeslavin1997@gmail.com

Popov H. V., student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), georgeslavin1997@gmail.com

Concepts of cosmopolitanism in political teaching Juzeppe Madzini

The ideas of Giuseppe Madzini were analyzed, which promoted the spread of democratic ideals among the peoples of Europe and their influence on the national liberation movements, which began to actively develop in the nineteenth century. Although the author's doctrine is not purely systemic, and some of the concepts have changed in the light of changing political conditions in Europe, one can confidently say that his concepts of nationalism, civil society and international relations are practical in practice in the modern political world.

Keywords: Giuseppe Madzini, cosmopolitanism of nations, Risorgimento, liberal nationalism.

* * *

УДК 327(560)

Замікула Г. О.,

аспірантка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Історичного факультету, Донецький національний університет ім. Василя Стуса (Україна, Вінниця), ann.semyonova@gmail.com

До питання щодо практичної реалізації зовнішньополітичної концепції Ахмета Давутоглу

Розглядаються практичні аспекти реалізації зовнішньополітичної концепції Ахмета Давутоглу, яка сформулювала стратегічне бачення Туреччини на початку XXI століття. Характеризуються основні напрямки її реалізації, такі як відмова від одновекторного прозахідного курсу на користь багатовекторної зовнішньої політики; звернення до ідеології неосманізму, яке ілюструвалось поверненням інтересу до колишніх мусульманських територій Османської імперії на Близькому Сході з особливим акцентом на Сирії та Іраку; застосування широкого інструментарію для досягнення лідерства в мусульманському світі. Досліджуються практичні дії Анкари, спрямовані на посилення своїх позицій, такі як активне посередництво в міжнародних конфліктах близькосхідного простору; прагнення вирішити наявні суперечки з опонентами в рамках стратегії «нуль проблем з сусідами»; застосування методів «м'якої сили» для здобуття впливу на інших акторів міжнародних відносин. В той же час підкреслюється, що в умовах глобальної кризи системи міжнародних відносин зусилля турецької влади не принесли очікуваного успіху. Політика Туреччини, базуючись на в цілому вірних теоретичних основах, не змогла адаптуватися до швидкозмінного та неспокійного середовища. Наголошується на певному ідеалізмі політики Анкари – орієнтованість на наявність в турецькій державі так званої Стратегічної Глибини, вона вважала свої претензії природними та не підлягаючими оспорюванню. Втім, в реальності активізація турецької зовнішньої політики викликала протидію з боку геополітичних опонентів. В результаті вона не привела до досягнення поставлених цілей – натомість супроводжувалась погіршенням відносин з традиційними союзниками та партнерами. Відтак, сьогодні Турецька Республіка опинилась в складній ситуації, виправлення якої вимагає комплексного та зваженого підходу.

Ключові слова: Ахмет Давутоглу, Турецька Республіка, зовнішня політика, «нуль проблем з сусідами», неосманізм, Арабська весна.

Зовнішня політика Турецької Республіки в XXI столітті пройшла процес поглибленої ревізії. З приходом до влади в державі Партії Справедливості та Розвитку традиційні принципи позиціонування на міжнародній арені були відкинута на користь амбіційних планів застосувати османську спадщину для посилення свого статусу та ролі в системі міжнародних відносин. В основу оновленої неосманістської зовнішньополітичної концепції були покладені теоретичні розробки експерта-міжнародника Ахмета Давутоглу, який згодом – протягом 2009–2016 років – відповідав за їхню практичну реалізацію на посадах міністра закордонних справ та прем'єр-міністра. В цілому, ця діяльність не принесла успіху турецькій дипломатії. В умовах загострення кризи міжнародного середовища Анкара не може похвалитися значними досягненнями у справі посилення своїх позицій, натомість – погіршила відносини з традиційними союзниками. Втім, за будь-яких умов вивчення практичних аспектів імplementації нової зовнішньої політики Туреччини є актуальним завданням, оскільки залишається необхідною умовою для комплексного розуміння ситуації, яка складається в місці стратегічного розташування цієї держави, на стику трьох континентів. Воно не лише допомагає прогнозувати майбутні дії Анкари на міжнародній арені, але й впливає на оцінку загальної ситуації, яка складається в регіонах активізації турецьких зовнішньополітичних зусиль – на Близькому Сході, Південному Кавказі, Балканах, у Північній Африці, Центральній Азії тощо.

Зважаючи на велику роль, яку Турецька Республіка грає в сучасних міжнародних відносинах, та її активну діяльність на зовнішньополітичній арені, не дивно, що дана тематика отримала достатньо широке висвітлення в роботах вітчизняних на зарубіжних дослідників. Так, Н. І. Мхитарян досліджує особливості формування сучасної зовнішньої політики Турецької Республіки [8]. Р. М. Рукомеда розглядає реалізацію на практиці основних положень зовнішньополітичної концепції Ахмета Давутоглу [9]. Подібній тематиці присвячена стаття А. В. Сулейманова [11]. К. А. Леванова вивчає геополітичну складову турецької зовнішньої політики, приділяючи особливу увагу відповідним орієнтирам Анкари [4]. Р. Мрассі аналізує регіональні, географічні та стратегічні фактори, які впливають на зовнішньополітичний курс Туреччини [7]. С. Корнел досліджує рушійні сили турецької зовнішньої політики [12]. М. Е. Бостанов розглядає субрегіон Леванту та його роль в турецькому стратегічному плануванні [1]. Окрема група робіт вивчає досвід застосування різноманітного інструментарію в рамках реалізації нової турецької зовнішньої політики. Наприклад, Ю. В. Мавріна досліджує практику посередництва в зовнішньополітичній діяльності Анкари на початку XXI століття [5]. О. С. Мавріна аналізує роль стратегічного партнерства у відносинах Туреччини з іншими державами [6]. Статті А. І. Зубкової [3] та Є. А. Сафонкіної [10] присвячені активізації політики Туреччини в сфері застосування інструментарію «м'якої сили». Натомість Ф. Гігіс [14], І. Кускувеліс [15] та А. Штейн [16] вивчають недоліки зовнішньополітичної концепції Ахмета Давутоглу аналізують причини її невдачі. В якості першоджерел з досліджуваної проблематики природно розглядаються наукові праці

самого Давутоглу [13]. Окремим джерелом інформації є виступи турецьких дипломатів на заходах, які були відвідані автором [2].

Метою даної статті є дослідження практичних аспектів реалізації зовнішньополітичної концепції Ахмета Давутоглу, здійсненої на рубежі 2000–2010 років. На основі комплексного аналізу наявної історіографічної бази пропонується визначити, яким чином методичні принципи та інструменти дії, запропоновані політологом, були застосовані турецькою владою в міжнародній діяльності, і в чому полягають причини невдач, що спіткали Анкару на міжнародній арені в боротьбі за посилення своїх позицій.

Розкриваючи сутність концепції Ахмета Давутоглу, необхідно підкреслити, що на практиці вона ставила на меті переорієнтацію зовнішньої політики Туреччини. Мова йшла про перефокусування історичних альянсів країни—США та Європа залишались важливими партнерами, втім поряд з цим вектором повинні були активізуватися відносини з РФ та Іраном. Паралельно передбачалось поглибити співпрацю з країнами, що стрімко розвиваються (Китай та Індія); забезпечити відновлення інтересу до колишніх мусульманських колоній Османської імперії на Близькому Сході з особливим акцентом на Сирії та Іраку; збільшити відповідальність Анкари за регіональну безпеку на Балканах; вирішити історичні розбіжності з Вірменією; посилити роль Туреччини в мусульманському світі, в тому числі – поза межами Близького Сходу; залучити Центральну Азію до сфери турецького впливу [6, с. 52].

Сутність концепції Давутоглу дозволила деяким дослідникам говорити про неї як про різновид євразійської стратегії Туреччини. Вона передбачала проведення гнучкої політики по лінії ЄС – ісламський світ, розвиток взаємовигідної співпраці з РФ. Втім, зміни міжнародного середовища першого десятиліття XXI століття внесли свої корективи в плани Анкари. В якості зовнішньополітичного орієнтиру з'являється вектор відносин з країнами Східної Азії – КНР та Японією [11, с. 138]. Турецька Республіка проявляє все більший інтерес до трансатлантичного вектору зовнішньої політики – традиційних відносин з США та залучення до регіону Латинської Америки й Карибського басейну [11, с. 137]. Саме цей напрямок, на думку Давутоглу, демонстрував безперервність турецької геополітика, яку він характеризував терміном «розумна міць» [4].

На практиці стратегія Давутоглу найширше була застосована починаючи з 2007 року. До цього часу Партія Справедливості та Розвитку основним зовнішньополітичним орієнтиром вважала інтеграцію в ЄС. Втім, врешті решт вона переорієнтувалась на виконання положень концепції Давутоглу стосовно більш активної регіональної політики [12, с. 14]. Його ідеї втілювались в життя по багатьох напрямках. Так, Туреччина стала активним посередником при спробах врегулювання конфліктів. Серед її успіхів на Близькому Сході та в Центральній Азії варто відзначити допомогу в стабілізації сирійсько–іракських відносин (2004 рік) та інтенсифікацію афгансько–пакистанського діалогу (2007 рік). Анкара намагалась виступити посередником при вирішенні проблеми іранської ядерної програми (2007 рік) та в сирійсько–ізраїльських переговорах (2008 рік). Втім, конкретних успіхів тут досягнути

не вдалося. Було в Туреччині своє бачення й щодо Південного Кавказу – після подій російсько–грузинської війни 2008 року прем'єр–міністр держави Реджеп Таїп Ердоган запропонував проєкт Платформи співпраці та стабільності на Кавказі. Ця структура мала стати полем переговорів між двома регіональними союзами, які чітко проявлялись на політичній карті: Росія та Вірменія проти Туреччини, Грузії та Азербайджану. В 2009–2010 роках активізувався балканський вектор посередницької діяльності Анкари, в результаті чого була підписана Стамбульська декларація з питань миру та стабільності [5, с. 83]. Також Турецька Республіка залучилась до багатосторонніх ініціатив, покликаних інтенсифікувати посередницьку діяльність в світовій політиці. Вона активно підтримала іспанську ініціативу сформуванню в рамках ООН Альянсу цивілізацій, який об'єднав представників західного та мусульманського світів. У 2010 році Анкара разом з Гельсінкі виступила автором нової програми «Медіація за мир», яка була покликана підвищити рівень координації зусиль в посередницьких процесах [5, с. 82].

Теза Давутоглу про необхідність балансу між безпекою та свободою регулювала ставлення Анкари до подій Арабської весни, громадянських війн в Лівії та Сирії. Туреччина підтримувала дипломатичні відносини з правлячими авторитарними режимами. Втім, після початку активних антиурядових виступів населення цих держав республіка заявила про підтримку їхньої боротьби за права та свободи. Давутоглу підкреслював, що арабські лідери повинні прислухатися до законних вимог своїх народів. Ті ж з них, які розпочали активне збройне придушення виступів населення – М. Каддафі та Б. Асад – втратили свою легітимність і не можуть розглядатися як законні правителі [13, с. 5]. До початку активних бойових дій Туреччина агресивно виступала проти будь–якого іноземного залучення у вирішення кризових ситуацій, протестуючи проти запропонованого втручання з боку НАТО. Після репресивних заходів правлячих режимів вона стала одним з найбільш активних критиків керівництва Лівії та Сирії [14, с. 3].

В XXI столітті велике значення відводиться культурному та гуманітарному векторам зовнішньополітичної діяльності Туреччини. Ключовими відомствами в цьому процесі, окрім профільних міністерств, є Турецьке агентство з міжнародного співробітництва та розвитку, Турецький Червоний півмісяць, Фонд Юмуса Емре [10, с. 150]. Основними напрямками діяльності є забезпечення розвитку турецької мови, співпраця в сфері освіти, науки та інновацій, підтримка ділових зв'язків, громадська дипломатія [10, с. 151–156]. Так, важливою складовою політики «нуль проблем з сусідами», яку Давутоглу вважав основою для посилення міжнародних позицій Анкари та формування навколо турецької території дружнього оточення, на практиці стало застосування інструментів «м'якої сили»: формування позитивного іміджу держави; реалізація гуманітарних і соціальних проєктів; посилення співробітництва із закордонними релігійними організаціями для досягнення національних інтересів; активна участь державних, неурядових і комерційних структур у різноманітних освітніх проєктах [9, с. 190].

«М'яка сила», про застосування якої писав Давутоглу, проявилась ще в одному досить специфічному вигляді.

Туреччина активно застосовує феномен «мильної дипломатії» задля культурної та ідеологічної експансії. Турецькі серіали – «мильні опери» – останнім часом набувають все більшої популярності в світі. Вони стають засобом глобальної презентації Туреччини в більш ніж 75 країнах. Мова йде не лише про традиційну аудиторію з Магрибу, Центральної Азії, Балкан та Близького Сходу. Телепродукція турецького виробництва користується популярністю в Італії, Росії, КНР та Україні [3, с. 56].

Розвиток зовнішньої політики в контексті концепції «нуль проблем з сусідами» демонстрував поглиблений інтерес до найближчого оточення Туреччини. Так, він був продемонстрований щодо субрегіону Леванту. Він диктувався не лише традиційними або історичними причинами, але й новою роллю Туреччини в якості інтегратора цих територій в систему глобалізованого транснаціонального управління [1, с. 66]. В той же час події Арабської весни, які врешті решт вилилися в кроваву громадянську війну в Сирії, показали неможливість й надалі слідувати цим зовнішньополітичним курсом. Втручання Туреччини в сирійські справи показало, що завдання досягнути «нуля проблем з сусідами» об'єктивно неможливе за сучасних умов та потребує перегляду [4].

Незважаючи на певні успіхи турецької дипломатії, засновані на стратегії Давутоглу, сьогодні більшість експертів погоджуються, що в повному обсязі досягнути поставлених цілей не вдалося. Концепція «Нуль проблем з сусідами» не пройшла перевірки практикою. Навіть турецькі дипломати сьогодні вважають, що її положення мають бути переглянуті. Втім, на їхню думку це не є наслідком помилковості запропонованих підходів. За словами посла Турецької республіки в Україні Йонета Джана Тезеля, сама сутність ідей Давутоглу є вірною. Але її втіленню в життя завадив характер сусідів Туреччини, які не змогли в повному обсязі оцінити переваги запропонованого Анкарою підходу до регіональних відносин [2]. Звичайно, закордонні експерти не погоджуються з таким тлумаченням. Вони покладають провину за провал політики саме на Туреччину, яка здійснювала її непослідовно та з виключеннями, заморожуючи конфліктні питання замість їхнього вирішення та поводячись в якості регіонального хулігана, який вважав себе наділим повноваженнями та правами, неможливими для інших [15, с. 55–56].

На практиці успішність запровадження концепції «нуль проблем з сусідами» на початковому етапі підтверджувалась покращенням відносин Туреччини з Іраном та Сирією – давніми суперниками в регіоні. Були навіть здійснені спроби налагодити діалог з ворогами – Вірменією та курдами [12, с. 14]. Втім, надалі ситуація погіршувалась. Спершу, Туреччина вступила в пряму конфронтацію щодо блокади сектору Газа з Ізраїлем – своїм традиційним союзником. Інцидент з флотилією Свободи 2010 року фактично поставив хрест на двосторонньому партнерстві. Звичайно, підтримка палестинського руху з іншого боку збільшила популярність Анкари в арабському світі. Це могло б вважатися достойною компенсацією за розрив відносин з Тель-Авівом. Але Арабська весна внесла свої корективи в ситуацію в регіоні. Туреччині довелося обирати між захистом надбань дипломатичної боротьби останніх

років та послідовністю у зовнішній політиці. Вона обрала останнє – в результаті відносини з Тегераном та Дамаском зазнали краху [14, с. 2].

Підтримка подій арабської весни Анкарою розбалансувала зовнішньополітичну діяльність держави. Правляча Партія Справедливості та Розвитку сподівалась, що нові режими в арабських країнах стануть інструментом трансформації політичної системи регіону за турецьким зразком, взявши в якості моделі турецьку ісламську демократію. Події показали, що арабський ісламизм є більш радикальним, тому його важко розглядати в якості модернізаційної сили [4]. Візит Ердогана до країн Північної Африки після революційних подій яскраво довів цю тезу. Його інтерв'ю в Єгипті, в якому він розповідав про переваги турецької моделі світської держави, в якій існує повага до всіх релігій, викликали бурхливу критику [14, с. 3]. З іншого боку, намагання виправити ситуацію та покращити імідж в арабському світі теж не мали успіху. Підтримка ісламістів викликає занепокоєння в країнах Перської затоки, які звинувачують Анкару в наданні допомоги Братству Мусульман [16]. Конфронтація з Російською Федерацією щодо ситуації в Сирії, яка загострилась після знищення російського літака турецькими ВПС в листопаді 2015 року, лише підкреслило стратегічний капкан, в який загнало себе на той момент турецьке керівництво, та абсурдність сподіватись найближчим часом на досягнення «нуля проблем з сусідами».

Говорячи про недоліки поглядів Давутоглу на роль Туреччини в міжнародному просторі варто відзначити, що запропонована стратегія апелює до унікального географічного положення держави на стику регіонів. Втім, експерти не погоджуються, що в цьому випадку кількість переходить в якість. По відношенню до кожного конкретного регіону Туреччина є периферією. Балкано-Чорноморський регіон не має передумов до поглиблення інтеграції, якими могла б користатися Анкара. На Кавказі Туреччина розглядається в основному як зовнішній актор, а не частина регіональної системи. Зв'язки з Центральною Азією базуються або на історичних подіях давнини, або лише починають розбудовуватися [7, с. 67]. В той же час Близький Схід – центральна точка докладання зовнішньополітичних зусиль Анкари – перебуває в стані глибокої кризи, яка загрожує перетворити наявні локальні громадянські конфлікти у війну регіонального масштабу. Він стає ареною активної боротьби за лідерство, до якої, окрім Туреччини, залучились Іран та Саудівська Аравія. В умовах посилення іранського експансіонізму та відповідної жорсткої реакції на нього з боку Ер-Ряду турецькі претензії, засновані на «м'якій силі» та певній менторській позиції, мають мало шансів на успіх. В результаті кожен з регіональних векторів зовнішньої політики Турецької Республіки зустрічається з глибокими проблемами, вирішення яких вимагає більш прагматичного підходу, аніж пропонує концепція Давутоглу.

Аналізуючи результати її реалізації на практиці, необхідно підкреслити, що претензії Туреччини на регіональне лідерство не є зумовленими виключно географією та історією, натомість потребують активних, втім – обережних, дій. Анкара переоцінювала свій вплив на сусідів та міжнародне середовище, що призводило

до помилкових рішень та практичних кроків. Вона не враховувала контртурецькі заходи, які конкуренти впроваджували задля протидії її зусиллям. Туреччина вважала, що Захід більше потребує її, аніж вона – Європу та Америку. Результатом стала криза у відносинах, яка продовжує поглиблюватися і сьогодні. Покладаючись на інструментарій «м'якої сили», Анкара не врахувала, що в кризових умовах він буде менш дієвим. Також вона переоцінила значення османської спадщини в якості бази для налагодження відносин з сусідами – на відміну від Туреччини, в цих державах з відповідним історичним періодом були пов'язані негативні спогади. Відтак, апелювання республіки до його досягнень розглядалось як ілюстрація поновлення імперіалістичних амбіцій Анкари та спричинило прогнозовану протидію.

В той же час, підкреслюючи недоліки зовнішньої політики Туреччини, не варто недооцінювати теоретичні підходи Ахмета Давутоглу. Його концепція базується на теоріях та методології, які важко критикувати або заперечувати. Вона ґрунтується на всебічному історико-культурному аналізі місця країни у міжнародній політиці з акцентом на спадщину Османської імперії та ісламську традицію [8, с. 177]. Проблеми Анкари полягають не в орієнтації на помилкові постулати та завдання. Вони походять з неважкого практичного виконання в цілому вірних установок, недалекоглядності окремих політиків та коливань дипломатичного курсу. Яскравим прикладом цього може служити ситуація навколо Ірану, коли спочатку Туреччина посварилась з Ізраїлем та Заходом через прихильне ставлення до ядерної програми Тегерану, а потім кардинально розійшлася у поглядах з ним щодо Сирійської проблеми. Втім, за умови адаптації стратегії до сучасних реалій вона може принести користь Турецькій Республіці, закріпивши її становище в якості регіональної сили, яка справді володіє та може скористатися своїм потенціалом.

Список використаних джерел

1. Бостанов, МЭ., 2015. 'Левант в системе турецких глобализационных приоритетов', *Международный научно-исследовательский журнал*, №1–4 (32), с.65–66.
2. 'Виступ посла Турецької Республіки в Україні Йонета Джана Тезеля на презентації дискусійної записки «Аудит зовнішньої політики: Україна–Туреччина», м. Київ, 12 квітня 2016 року.
3. Зубкова, АИ., 2015. 'Мягкая сила Турции: феномен «Soft Power» как инструмент культурной дипломатии', *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология*, №2, с.52–62.
4. Леванова, КА., 2015. 'Новые геополитические ориентиры современной Турции', *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, №12–6.
5. Маврина, ЮВ., 2014. 'Турецкая внешняя политика в первое десятилетие XXI века: опыт посреднических усилий', *Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия История. Международные отношения*, №3, Т.14, с.81–85.
6. Маврина, ОС., 2012. 'Стратегічне партнерство в зовнішньополітичній практиці Туреччини', *Східнознавство*, №59, с.48–81.
7. Мрасси, Р., 2010. 'Региональные, географические и стратегические факторы, влияющие на внешнеполитический курс Турции', *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Международные отношения*, №2, с.66–74.
8. Мхитарян, НИ., 2012. 'Особенности формирования современной зовнішньої політики Туреччини', *Стратегічні пріоритети*, №1 (22), с.177–182.
9. Рукмеда, РМ., 2014. 'Реалізація основних положень концепції Ахмета Давутоглу у зовнішній політиці Туреччини', *Стратегічні пріоритети*, №1 (30), с.187–192.
10. Сафонкина, ЕА., 2014. 'Турция как новый актер политики «мягкой силы»', *Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика*, №2, Т.9, с.145–166.
11. Сулейманов, АВ., 2015. 'Идеология А. Давутоглу и внешняя политика Турции', *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Международные отношения*, №3, с.135–143.
12. Cornell, SE., 2012. 'What drives Turkish foreign policy?', *Middle East Quarterly*, Winter, p.13–24.
13. Davutoglu, A., 2012. 'Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring', *Turkey Policy Brief Series*, №3.
14. Ghitis, F., 2011. 'World Citizen: as «Zero Problems» Fails, Turkey Seek Alternative Approach', *World Politics Review*, December 1, p.1–3.
15. Kouskouvelis, II., 2013. 'The Problem with Turkey's «Zero Problems»', *Middle East Quarterly*, Winter, p.47–56.
16. Stein, A., 2014. 'Turkey's Failed Foreign police', *The New York Times*, August 22.

References

1. Bostanov, MJe., 2015. 'Levant in the system of Turkish globalization priorities', *Mezhdunarodnyj nauchno-issledovatel'skij zhurnal*, №1–4 (32), s.65–66.
2. 'Vystup posla Tureckoi Respubliki v Ukraini Joneta Dzhan Tezela na prezentacii' dyskusijnoi' zapysky «Audyt zovnishn'oi' polityky: Ukrain'a–Turechchyna» (Statement by Ambassador of the Republic of Turkey to Ukraine Joneta Jana Tezel at the presentation of the discussion paper «Foreign Policy Audit: Ukraine–Turkey»), m. Kyi'v, 12 kvitnja 2016 roku.
3. Zubkova, AI., 2015. 'Mjagkaja sila Turcii: fenomen «Soft Power» kak instrument kul'turnoj diplomatii (Soft power of Turkey: the phenomenon of «Soft Power» as an instrument of cultural diplomacy)', *Vestnik Rossijskogo universiteta druzhby narodov. Serija: Politologija*, №2, s.52–62.
4. Levanova, KA., 2015. 'Novye geopoliticheskie orientiry sovremennoj Turcii (New geopolitical landmarks of modern Turkey)', *Aktual'nye problemy gumanitarnyh i estestvennyh nauk*, №12–6.
5. Mavrina, JuV., 2014. 'Tureckaja vnesnjaja politika v pervoe desjatiletie XXI veka: opyt posrednicheskikh usilij (Turkish foreign policy in the first decade of the XXI century: the experience of mediation efforts)', *Izvestija Saratovskogo universiteta. Novaja serija. Serija Istorija. Mezhdunarodnye otnoshenija*, №3, T.14, s.81–85.
6. Mavrina, OS., 2012. 'Strategichne partnerstvo v zovnishn'o-politychnij praktyci Turechchyny (Strategic partnership in Turkey's foreign policy)', *Shidnoznavstvo*, №59, s.48–81.
7. Mrassi, R., 2010. 'Regional'nye, geograficheskie i strategicheskie faktory, vlijajushhie na vnesnepolitycheskij kurs Turcii (Regional, geographical and strategic factors affecting Turkey's foreign policy)', *Vestnik Rossijskogo universiteta druzhby narodov. Serija: Mezhdunarodnye otnoshenija*, №2, s.66–74.
8. Mhytarjan, NI., 2012. 'Osoblyvosti formuvannja suchasnoi' zovnishn'oi' polityky Turechchyny (Features of the formation of modern foreign policy in Turkey)', *Strategichni priorytety*, №1 (22), s.177–182.
9. Rukmeda, RM., 2014. 'Realizacija osnovnyh polozhen' koncepcii' Ahmeta Davutoglu u zovnishnij polityci Turechchyny (Realization of the basic provisions of the Ahmet Davutoglu concept in Turkey's foreign policy)', *Strategichni priorytety*, №1 (30), s.187–192.
10. Safonkina, EA., 2014. 'Turcija kak novyj aktor polityki «mjagkoj sily» (Turkey as a new actor of the policy of «soft power»)', *Vestnik mezhdunarodnyh organizacij: obrazovanie, nauka, novaja jekonomika*, №2, T.9, s.145–166.
11. Sulejmanov, AV., 2015. 'Ideologija A. Davutoglu i vnesnjaja politika Turcii (Ideology A. Davutoglu and Turkish foreign policy)', *Vestnik Rossijskogo universiteta druzhby narodov. Serija: Mezhdunarodnye otnoshenija*, №3, s.135–143.
12. Cornell, SE., 2012. 'What drives Turkish foreign policy?', *Middle East Quarterly*, Winter, p.13–24.
13. Davutoglu, A., 2012. 'Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring', *Turkey Policy Brief Series*, №3.
14. Ghitis, F., 2011. 'World Citizen: as «Zero Problems» Fails, Turkey Seek Alternative Approach', *World Politics Review*, December 1, p.1–3.
15. Kouskouvelis, II., 2013. 'The Problem with Turkey's «Zero Problems»', *Middle East Quarterly*, Winter, p.47–56.
16. Stein, A., 2014. 'Turkey's Failed Foreign police', *The New York Times*, August 22.

Zamikula H. O., PhD student, International Relations and Foreign Policy Department, Faculty of History, Vasyl' Stus Donetsk National University (Ukraine, Vinnytsia), ann.semyonova@gmail.com

On the issue of practical implementation of Ahmet Davutoğlu's foreign policy concept

The article deals with practical aspects of the implementation of the Ahmet Davutoğlu's Foreign Policy Concept, that formed the strategic vision of Turkey at the beginning of the 21st century. The main directions of this process are described, such as the refusal of a one-vector pro-Western course in favor of a multi-vector foreign policy; an appeal to the ideology of Neo-Ottomanism, which was illustrated by the return of interest in the former Muslim territories of the Ottoman Empire in the Middle East with a special emphasis on Syria and Iraq; the use of wide toolkit in pursuit of leadership in the Muslim world. The practical actions of Ankara, aimed at strengthening its positions, are explored. Among them we should mention active mediation in international conflicts of the Middle East; the desire to solve existing disputes with opponents within the framework of the «Zero Problems with the Neighbors» strategy; use of «soft power» methods for gaining influence on other actors of international relations. At the same time, it is emphasized that in the conditions of the global crisis of the international system the efforts of the Turkish authorities did not bring the expected success. The Turkish policy, that was based on generally correct theoretical basis, was unable to adapt to a rapidly changing and restless environment. A certain idealism of Ankara's policy is stressed out: considering the presence of the so-called Strategic Depth in the Turkish state, it thought its claims to be natural and non-controversial. However the activation of Turkish foreign policy caused opposition from geopolitical opponents. As a result, it did not lead to the achievement of its goals – instead it was accompanied by a deterioration of relations with traditional allies and partners. So, today the Republic of Turkey is in a difficult situation, the correction of which requires a comprehensive and balanced approach.

Keywords: Ahmet Davutoğlu, Republic of Turkey, Foreign Policy, «Zero Problems with the Neighbors», Neo-Ottomanism, Arab Spring.

* * *

УДК 327.5

Демчишак Р. Б.,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, Львів), ruslan.dem74@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9499-7889>

Східний вектор зовнішньої політики Польщі: ідеологічні підвалини та особливості реалізації на сучасному етапі

Метою даного дослідження виступає аналіз ідеологічних підвалин, виявів та етапів реалізації східного вектору зовнішньої політики Польщі, як історичних, так і сучасних, у контексті взаємовідносин Речі Посполитої із різними його фігурантами, у першу чергу Україною.

Використано наступні методи дослідження: історичний, порівняльний, системно-структурний.

В результаті дослідження встановлено, що східний вектор зовнішньої політики Польщі, сягаючи ідеологічними витокami доктрини «прометеїзму» міжвоєнного періоду ХХ ст., а також концепції Гедройца–Мерошевського 2-ї половини ХХ ст., в контексті нових геополітичних реалій 1990-х рр. передусім був спрямований на: 1) Росію; 2) країни Прибалтики та Білорусь; 3) Україну. З країн пострадянського простору цей напрям також стосувався Молдови та країн Закавказзя.

Після вступу Польщі до НАТО (1999 р.) та ЄС (2004 р.) східна політика Польщі найбільш виразно знайшла свій вияв у ініціативі «Східного партнерства» (2008 р.). Водночас, східна зовнішня політика Польщі була різноплановою. Країни Прибалтики як члени ЄС стали східними сусідами першого порядку, Україна та Білорусь – учасники програми «східного партнерства» ЄС – другого порядку, Росія – третього.

Своєрідним способом реалізації східного вектору зовнішньої політики Речі Посполитої на сучасному етапі (серпень 2016 року), різновидом ідей Балто-Чорноморського співробітництва, стала концепція «Тримор'я» як нова форма зовнішньополітичної співпраці країн Центрально-Східної Європи.

Отже, східну політику Польщі загалом можна трактувати як таку, що була спрямована на створення зони безпеки проти Росії у пострадянському просторі, а водночас як форму регіонального лідерства Речі Посполитої.

Ключові слова: Польща, східний вектор, зовнішня політика, Центрально-Східна Європа, Україна.

Актуальність дослідження зумовлена спільними безпековими викликами для України і Польщі у

постбіполярному світі. Східний вектор зовнішньої політики Польщі безумовно ж важливий для України як одного із його фігурантів у контексті визначення свого місця у системі міжнародної безпеки, особливо та тлі швидкої динаміки трансформації системи міжнародних відносин, а також конфігурації потенційних міжнародних союзів у регіоні Центрально-Східної Європи. Водночас, російська агресія на сході України, українсько-польські протиріччя на ґрунті різнотрактувань контрверсійних сторінок спільної історії посилюють інтерес до досліджень даної проблематики.

Аналіз окремих доктрин, що стали ідеологічними підвалинами східного вектору зовнішньої політики Польщі, був предметом досліджень [2; 4]. Ідеї Балто-Чорноморського союзу, політика «Східного партнерства» ЄС, концепція «Тримор'я» як феномени міжнародної політики [1; 5; 9; 14], а також зовнішньополітичні відносини Польщі із конкретними країнами – східними сусідами, досліджувалися рядом учених [11; 12; 13; 16]. Водночас дана робота виступає спробою комплексного дослідження проблематики східного вектору зовнішньої політики Польщі у поєднанні аналізу ретроспективи формування ідеології, її сучасних виявів та етапів реалізації у розрізі міжнародних союзів та міждержавних відносин у регіоні Центрально-Східної Європи.

Метою даного дослідження виступає аналіз ідеологічних підвалин та етапів реалізації східного вектору зовнішньої політики Польщі у контексті взаємовідносин держави із різними його фігурантами, у першу чергу Україною.

Після розпаду комуністичного табору, що ознаменував крах біполярної системи міжнародних відносин, Польща опиняється перед проблемою визначення нових зовнішньополітичних пріоритетів. Держава, яку дослідники неофіційно назвали III-ю Річчю Посполитою, намагається позбутися історичного тягаря залежності від Радянського Союзу шляхом радикальної переорієнтації своєї політичної стратегії. Польська Зовнішня політика після 1989 року може бути охарактеризованою як швидка втеча зі Сходу на Захід. Пріоритетом визначається напрям євроатлантичної інтеграції. Вперше на офіційному рівні про намір Польщі вступити до складу ЄЕС заявив прем'єр-міністр країни Т. Мазовецький (очільник першого не комуністичного уряду у країнах Східної Європи) у лютому 1990 р. під час виступу в Європейському парламенті. Цю ідею підтримав міністр закордонних справ К. Скубишевський, який, виступив на засіданні польського Сейму в червні 1991 року із заявою, в якій стверджувалося, що основною метою Польщі у перспективі є вступ до Європейського Співтовариства на правах повноправного члена. У 1991 р. низка країн ЦЄС (серед них і Польща) поставили перед НАТО питання про надання їм статусу асоційованих членів союзу [8, с. 140].

Водночас східному вектору зовнішньої політики Польщі керівництво держави приділяло не меншу, а подекуди і більшу увагу. Доктринальною підвалиною східного вектору зовнішньої політики Польщі у постбіполярний період виступає так звана концепція Гедройца–Мерошевського, що виникає у 2-й половині ХХ ст. в середовищі польської діаспори. Вона стає логічним продовженням федералістичної концепції Ю. Пілсудського, відомої у період між двома світовими війнами під назвою доктрини «прометеїзму».